

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΠΟΚΑΥΚΟΣ, Η ΔΕΝΔΡΟΤΟΜΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΡΝΩΝ
ΚΑΙ Ο ΣΥΝΕΣΙΟΣ ΚΥΡΗΝΗΣ*

Ο μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιωάννης Απόκαυκος (1153/60 - πριν τον Απρίλιο του 1235) υπήρξε ένας από τους τέσσερις σπουδαίους λογίους που ηκμασαν στα *δυσμικα μέρη*, στο νεοπαγές δηλονότι κράτος της Ήπειρου μετά την λατινική κατάκτηση του 1204, συγκαταλέγεται δέ ασφαλώς στην χορεία των πλέον πεπαιδευμένων ανδρών της εποχής του και του 13ου αιώνας γενικότερα¹. Μέτοχος ανώτερας παιδείας, έσπούδασε στην γενέτειρά του Κωνσταντινούπολη κατά την δεκαετία του 1170. Σε ορισμένες μάλιστα από τις έπιστολές του δέν παραλείπει να αναφερθεί και στα μαθητικά του χρόνια². Η πολυμάθεια και η εύρύτητα πνεύματος

* Το παρον άρθρο παρουσιάστηκε ως ανακοίνωση στην *Β' Επιστημονική Διημερίδα τον Τομέα Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας* του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (14-15/5/2010). Πολλές εύχαριστίες από καρδιάς οφείλονται στον Καθ. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη, ο οποίος έδιάβασε άσμένως το άρθρο και έπρότεινε βελτιώσεις. Θερμάς εύχαριστούμε ακόμη τον Άναπλ. Καθ. του Ιονίου Πανεπιστημίου κ. Ήλ. Γιαρένη για τ'ις έποικοδομητικές προτάσεις του, ενώ εύχαριστίες θά θέλαμε έπίσης να έκφράσουμε και στον έξωτερικο άνωνυμο κριτή για τ'ις προσεκτικές και εύστοχες παρατηρήσεις του. Είναι ασφαλώς εύνόητον οτι οι άβλεψίες που τυχον παρέμειναν βαρύνουν αποκλειστικώς τον γράφοντα.

1. Ή τετράς των λογίων που έδρασε στο κράτος της Ήπειρου έπιτελώντας πλούσιο κοινωνικό έργο, άνυψώνοντας το πνευματικό επίπεδο και τονώνοντας το φρόνημα του έλληνικού πληθυσμού της περιοχής άπαρτιζόταν από τον μητροπολίτη Κερκύρας Βασίλειο Πεδιαδίτη, τον Ιωάννη Απόκαυκο, τον αρχιεπίσκοπο Άχρίδος Δημήτριο Χωματηνο και τον έκ των διαδόχων του Πεδιαδίτου στον μητροπολιτικό θρόνο της νήσου των Κορυφών Γεώργιο Βαρδάνη. Για τους τρεις τελευταίους βλ. ένδεικτικώς Τωμαδάκης 1993 και Κατσαρος 2004, ενώ για τον Πεδιαδίτη βλ. Κωνσταντινίδης 2015. Αξίζει να σημειωθεί οτι οι προαναφερθέντες δέν έχουν καταχωρισθεί στον συνοπτικο προσωπογραφικο κατάλογο των λογίων της ύστερης Βυζαντινής περιόδου (174 λήμματα) που κατήρτισαν οί Matschke - Tinnefeld 2001, σσ. 373-385, για τον λόγο οτι καλύπτεται μόνον η περίοδος από το 1260 εως το 1453.

2. Για την παιδεία του Απόκαυκου, βλ. Λαμπρόπουλος 1988, σσ. 39-59. Για την αναφορά στα μαθητικά του χρόνια βλ. την έπιστολή του προς τον Νικηφόρο Γοριανίτη, έκδ. Bees 1971-74, άρ. 62, σ. 118.21-

του λογίου μητροπολίτου είναι ευδιάκριτη στα έργα του που βρίθουν παραπομπών σε αρχαίους, άλλα και χριστιανούς συγγραφείς³. Ένας εκ των συγγραφέων αυτών είναι και ο Θουκυδίδης, άναφορές και παραπομπές στο έργο του οποίου ήταν σαφώς κοινος τόπος κατά την βυζαντινή περίοδο, χωρίς ώστόσο νά λείπουν και ποικίλες έπικρίσεις γιά το πολύπλοκο λεξιλόγιο και το στρυφνό του ύφους⁴.

23 (άνατύπ. Δελημάρης 2000, άρ. 20, σ. 89), οπου άναφέρεται στά στάδια της έκπαιδεύσεως τά όποια διήλθε: «... ώσδέ παρήμειψα εις μεριάκιον και τούς τής σχεδογραφίας κύκλους διέκαμψα και παρήμειψα την έγκύκλιον και τα τής φιλοσοφίας όργια έμνούμην». Παρομοίως σέ έπιστολή του προς τον Χωματηγιο γράφει ο Απόκαυκος: «Άλλ' οτε τής Κωνσταντινου ηύγει ο λύχνος και το σεβαστόν τής Σοφίας μέγα τέμενος ηύγαζε, περι χορούς φιλοσόφων, περι ρητόρων ξυλλογας έστρεφόμεθα και ύπ' αυτών περιεαλούμεθα, και πλέον ή φοιτώντες ές διδασκάλων αυτίκα έδιδασκόμεθα, άλλου άλλου προβαλλομένου θεώρημά τε και ζήτημα έπιστήμης άφ' έκατέρας ταύτης και τέχνης», έκδ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς 1907, σ. 248.2-7 (άνατύπ. Δελημάρης 2000, άρ. 50, σ. 158). Πρβλ. και το *Αντίγραμμα του Ναυπάκτου προς τον πατριάρχη* [scil. Μανουήλ Α' Σαραντηνό], έκδ. Vasilevsky 1896, άρ. 15, σ. 265.9-12 (άνατύπ. Δελημάρης 2000, άρ. 44, σ. 142): «... μεμνημένοι μέν και πολλωνέτερων συνουσιώνμετα τήςσής αγιότητος, άλλα δη και τής κοινωνίας των αυτών παιδευμάτων, οτε τής Κωνσταντινουπόλεως ηύγει ο λύχνος, και σύ και ήμεις τώ φιλοσόφω εκείνω έμαθητεύομεν τώ Ψελλώ». Το πλέον πιθανον είναι οτι ή άναφορά αυτή του Άποκαύκου πρέπει νά ληφθεί μεταφορικός -οτι δηλ. έδώ έννοείται ή διδασκαλία έργων του υπάτου των φιλοσόφων και πολυίστορος του 11ου αιώνος Μιχαήλ Ψελλού, τά όποια είχαν προσελκύσει το ενδιαφέρον λογίων του 12ου, οπως ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, βλ. Παραϊοαννου 2012, σσ. 314-320- και οχι κυριολεκτικώς, ως ένδειξη δηλ. γιά την ύπαρξη στον 12ο αι. ένος αινιγματικού και άγνωστου άπο άλλης πηγής διδασκάλου μέ το ίδιο έπώνυμο, ο όποιος θά ήταν ίσως άπόγονος του σπουδαίου λογίου, βλ. Παραϊοαννου 2012, σ. 322 και ύποσημ. 105. Αξίζει νά σημειωθεί ώστόσο οτι ολιγον παλαιότερα ο Kaldellis 2006, σ. 16, άποδεχόταν μέ έπιφύλαξη ένα τέτοιο ένδεχόμενο. Σέ όποιαδήποτε πάντως περιπτωση ή χρήση του έπιθέτου *έκεινος* του προσδιορίζει τον έν λόγω φιλόσοφο Ψελλο ύποδηλώνει πέραν άμφιβολίας οτι ο τελευταίος ήταν πιά νεκρός -γιά την σημασία αυτή βλ. *LBG*, 3. Fasz., σ. 460, λήμμα *έκεινος* (= verstorben)-κατά τον χρόνο συγγραφής του *άντηγράμματος* (1220 μ.Χ.), γιά τή χρονολόγηση του οποίου βλ. Λαμπρόπουλος 1988, σσ. 198-200. Γιά την λογιοσύνη του Άποκαύκου βλ. έπίσης και Κωνσταντινίδης 2001, σσ. 235-237, οπου πληρέστατη βιβλιογραφία.

3. Λαμπρόπουλος 1992. Βλ. τώρα και Νέσσερης 2011. Μέ μία πρόχειρη άπαρίθμηση ο Άπόκαυκος ηντλησε χωρία άπο αρχαίους συγγραφείς οπως ο Όμηρος, ο Ησίοδος, ο Πίνδαρος, ο Σιμωνίδης, ο Εύριπίδης (οι απηχήσεις του οποίου στο έργο του Άποκαύκου είναι πολύ περισσότερες μάλιστα άπο εκείνες του Αισχύλου και του Σοφοκλέους), ο Άριστοφάνης, ο Άριστοτέλης, ο Έμπεδοκλής, ο Ιπποκράτης και ο Γαληνός, ο Στράβων και ο Διονύσιος Περιηγητής, ο Αίλιος Θέων και ο Άφθόνιος, ο Κλαύδιος Αίλιανος και ο Λουκιανός, οπως και ο Αίσωπος- άπο την χριστιανική γραμματεία, πέραν τής Βίβλου, πολύ έντονος είναι οι έπιδράσεις των Καππαδοκών Πατέρων (κυρίως δέ του Γρηγορίου Ναζιανζηνού) και του Ίωάννου Χρυσοστόμου, ένω έντοπίζεται και μία άναφορά στο έργο του Στριγένους και του ψευδο-Διονυσίου Άρεοπαγίτου- τέλος, ο Άπόκαυκος έχρησιμοποίησε ως πηγή του και το μαρτύριο του άγ. Νικηφόρου του Συμεώνος Μεταφραστου, τον όποιο κατονομάζει ως *λογογράφο Μεταφραστή*.

4. Γιά την άντιμετώπιση του Θουκυδίδου -ο όποιος άσφαλώς έλειτουργούσε ως κατ' έξοχήν υπόδειγμα γιά την συγγραφή ένος ιστορικού έργου- άπο τούς Βυζαντινούς, βλ. γενικώς Scott 1981.

Μεταξύ των άμέσων παραπομπών του Άποκαύκου στον Αθηναίο ιστορικό έχει συγκαταλεχθεί καί' ένα ιδιαίτερος ενδιαφέρον χωρίο, τό όποιον όμως έχει, όπως θά άποδειξομε στην συνέχεια, φαινομενική μόνο σχέση με τό εργο του Θουκυδίδου. Τό χωρίο αυτό εύρίσκεται στην επιστολή του λογίου πρός τόν Νικηφόρο Γοριανίτη, *μεσάζοντα* του ήγεμόνος του κράτους τής Ήπειρου Θεοδώρου Κομνηνου Δούκα (1215-1230)⁵. Ή επιστολή, ή όποία χρονολογείται στά 1217, άπεστάλη με σκοπό τήν άνασκευή των εναντίον του Άποκαύκου κατηγοριών, οτι δηλαδή προφασισζόμενος άσθένεια δεν υπεδέχθη τόν ήγεμόνα κατά τήν διάρκεια τής περιδείας του στην Αιτωλία και οτι στηρίζοντας τόν επίσκοπο Δρυϊνουπόλεως εστράφη εναντίον του. Παραλλήλως, εζητήθη καί' ή μεσολάβηση του Ιδίου του Γοριανίτου γιά τήν άνάκληση των επαχθών γιά τήν μητρόπολη Ναυπάκτου φορολογικών μέτρων που είχε επιβάλει ό Θεόδωρος⁶. Ο Άπόκαυκος λοιπόν άναφέρεται στην επιδείνωση τής υγείας του καί' στά προβλήματα που τόν ταλάνιζαν -είχε παραμείνει γιά μεγάλο χρονικό διάστημα κληήρης πάσχοντας *έκ ποδαλγίας*⁷- συγκρίνοντάς τα, προφανώς γιά λόγους εμφάσεως, με τά δεινά που επέφερε ή πρώτη σπαρτιατική εισβολή στην

Πρβλ. καί Reinsch 2006. Τό πυκνό και στρυφνό ύφος του Θουκυδίδου άπέτέλεσε όμως άντικείμενο ούκ ολίγων έπικριτικών σχολίων. Ο Ψελλός τό χαρακτηρίζει ύπερβολικά πομπώδες, βλ. σχετικώς Reinsch 2009, σ. 20. Σύμφωνα με τόν Μιχαήλ Ήταλικό τό ύφος του άρχαίου ιστορικού διακρίνεται γιά τήν *στρυφνότητα*, αλλά καί' τήν *σεμνότητα* του, βλ. Gautier 1972, σ. 60.31 (*στρυφνότης*), σ. 158.23 και 257.2 (*σεμνότης*). Γιά τήν *σεμνότητα* ως χαρακτηριστικόν του ύφους βλ. Kustas 1973, σσ. 35-39. Ίδιαιτέρως σκωπτικός άπέναντι στόν Θουκυδίδη εμφανίζεται ό Ίω. Τζέτζης σε ένα από τά εμμετρα σχόλια του, βλ. Stanford 1941-1942. Πρβλ. καί Baldwin 1982. Τά σχόλια αυτά του Τζέτζη, τά όποια διασώζονται στ'ς ώς του κώδ. *Heidelberg. Pal. gr. 252*, εξέδόθησαν άπό τήν Luzzatto 1999. Βλ. καί Νέσσερης 2014, τόμ. Α', σσ. 190-191· τόμ. Β', άρ. Ι.21, σ. 518. Βλ. τώρα επίσης Meszaros 2013, αλλά καί' Kaldellis 2015. Ή στάση των Βυζαντινών εν συνόλω άναλύεται στά περιεκτικά άρθρα τής Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου 1986-1991 καί' 1992.

5. Γιά τόν Θεόδωρο Δούκα άναντικατάστατη είναι ή μελέτη του Nicol 1957, σσ. 47-112. Γιά τήν άντιπαράθεση του Θεοδώρου με τήν Νίκαια βλ. Karpozilos 1973, ενώ γιά τήν πολιτική του ιδεολογία βλ. Σταυρίδου-Ζαφράκα 1991. Πρβλ. Bredenkamp 1994, σσ. 65-190. Γιά τήν δράση του Θεοδώρου βλ. επίσης καί' Νέσσερης 2005α καί' 2005β, οπου καί' άλλη βιβλιογραφία. Γιά τόν Νικηφόρο Γοριανίτη βλ. Κίσσας 1983, σσ. 175-88 καί' Λαμπρόπουλος 1988, σσ. 75-76, 124-126. Δεν είναι γνωστόν αν ό Νικηφόρος ήταν συγγενής του ολίγον μεταγενεστέρου του Θωμά Γοριανίτου, μαθητου του γνωστου λογίου Μανουήλ-Μαξίμου Όλοβόλου καί' στην συνέχεια επισκόπου Λαρίσης, γιά τόν όποιο βλ. Constanti-nides 1982, σ. 56 καί' Σοφιανός 1984. Γιά τό άξίωμα του *μεσάζοντος* βασική παραμένει ή σχετική μελέτη του Verpeaux 1955. Γιά τήν νεώτερη σχολιασμένη εκδοση του εργου του Ψευδο-Κωδινου, οπου καί' άναφορες στό άξίωμα αυτό, βλ. Macrides, Munitiz, Angelon 2013, σσ. 85, 280, 284, 286, 307, 308. Γιά τήν πρώιμη Παλαιολογεια περίοδο βλ. επίσης Άγορίτσας 2016, σσ. 452-453, ύποσημ. 224, 226.

6. Γιά τό ζήτημα αυτό βλ. Nicol 1957, σσ. 54-55 καί' Κίσσας 1983, σσ. 181-82. Γιά τήν επιστολή βλ. Λαμπρόπουλος 1988, σσ. 179-180.

7. Γιά τήν *ποδαλγία* του Άποκαύκου βλ. Timplallexi 2002, σ. 231.

Αττική το 431 π.Χ. κα'ί ή έπακόλουθη καταστροφή τών Άχαρνών άπο τον Σπαρτιάτη βασιλέα Αρχίδαμο. Χαρακτηριστικώς γράφει: «... και βαρύτερον τότε πάσχειν έδόκουν ή ύπ' Αρχιδάμου τους Αθηναίους έπι τή δενδροτομία των Αχαρνών»⁸. Ο εκδότης της έπιστολης, ο γνωστος άσομοψιονιστής μοναχος Σωφρόνιος Πετρίδης (Sophronie Petrides) στο ύπόμνημα πού παραθέτει σημειώνει μόνον: *Thuc., II, 19 sq.*, παραπέμποντας λιτά στον Θουκυδίδη γιά το έν λόγω περιστατικό. Ο Κοσμάς Λαμπρόπουλος, ολίγον περισσότερο άπο ογδόντα έτη μετά, στο άρθρο του γιά τήν άρχαιογνωσία τού Άποκαύκου άναφέρεται μέν στήν οδύνη κα'ί τήν ταλαιπωρία πού είχε προκαλέσει στον λόγιο μητροπολίτη ο σοβαρος κλονισμος της ύγείας του κα'ί στο γεγονός οτι ο ίδιος ο Άποκαυκος άντιπαραβάλλει τά δικά του δεινά μέ το γεγονός της καταστροφης της άθηναϊκης ύπαίθρου, άρκεΐται ομως νά παραπέμψει άπλώς στήν άφήγηση τού Θουκυδίδου άκολουθώντας τον Petrides⁹.

Έντούτοις μέ μία πιο προσεκτική διερεύνηση τού ζητήματος δέν εντοπίζεται άμεση διακειμενική σχέση άνάμεσα στα χωρία τού Άποκαύκου κα'ί τού Θουκυδίδου, ο οποίος περιγράφει το γεγονός ως έξης: «... 'έωςάφίκοντο (scil. οί Πελοποννήσιοι) ές Αχαρνάς, χωρίον μέγιστον τής Αττικής τών δήμων καλουμένων, καί καθεζόμενοι ές αυτό στρατόπεδόν τε έποίησαντο χρόνον τε πολυν έμμεΐναντες ετεμνον»¹⁰. Είναι δηλαδή σαφές οτι

8. Petrides 1909, άρ. X, σ. 82.13-14 (άνατύπ. Δελημάρης 2000, άρ. 70, σ. 72). Λίγο παρακάτω, σ. 82.18-19, ο Άποκαυκος συγκρίνει καθ' ύπερβολήν πάλι τά παθήματά του μέ άλλα πολυ γνωστά δεινά της αρχαιοτήτος: «Καί ονδέν ήν μοι πρός τήν τοιαύτην περικοπήν ή Περσών σκάφεισις καί οί τών Αρτάβρων γυναικών άλεσμοί, αββαρυτέρας όλων μαστίγων ή ιστορία άπέδειξεν». Το χωρίο, οπως ορθώς σημειώνει στο ύπόμνημα ο Petrides, άποτελεΐ δάνειο άπο το έργο *Βίοι Φιλοσόφων καί Σοφιστών* τού Εύναπιου Σάρδεων, βλ. Wright 1922, σσ. 448.28-450.1. Το περιβόητο περσικο βασιανιστήριο κα'ί τον πολυμοχθο βίο τών γυναικών τού φύλου τών Αρτάβρων (στήν Λουσιτανία) μνημονεύει και ο Τζέτζης στ'ις *Χιλιάδες*, βλ. Leone 1968, X, 876, σ. 424.

9. Λαμπρόπουλος 1992, σ. 555.

10. *Thucydides* II. 19.2.4-20.1.1, έκδ. Jones-Powell 1942. Γιά τά γεγονότα της αρχιδαμείου φάσεως τού Πελοποννησιακού πολέμου βλ. Wallace 1952 κα'ί Lewis 2006, ένώ γιά σχολιασμο τού χωρίου βλ. Hornblower 1991, σ. 273. Βλ. έπίσης κα'ί Kagan 2005, σσ. 66-68. Άπο τον Άριστοφάνη γνωρίζουμε οτι κατεκόπησαν τά άμπέλια στήν περιοχή (*Αχαρν.*, έκδ. Wilson 2007, τόμ. I, σ. 27, στίχ. 509-512: «έγώ δέ μισώ μέν Λακεδαιμονίους σφόδρα... κάμο'ι γάρ έστιν άμπέλια κεκομμένα»)- πρβλ. τον σχολιασμο τού Olson 2002, σσ. 204-205. Αξίζει νά έπισημανθει ώστόσο οτι, σύμφωνα μέ τον *άτθιδογράφο* Άνδροτίωνα (4ος αϊ. π.Χ.), οί Σπαρτιάτες έπέδειξαν κάποιον σεβασμο γιά τ'ις ιερές έλιές της Αττικής, ενα περιστατικο το οποιο δέν άναφέρει καθόλου ο Θουκυδίδης, βλ. Hose 2006, σ. 684 κα'ί ύποσημ. 84. Γιά τήν πολιτική τού Αρχιδαμου βλ. γενικώς Ραμού-Χαφιιάδη 1978, σσ. 83-85, ένώ ειδικότερα γιά τά κίνητρά του πίσω άπο τήν καταστροφή της άθηναϊκης ύπαίθρου κα'ί τήν συνακόλουθη στάση τών Άθηναίων, οί οποιοι ως γνωστον έφήρμισαν τήν πολιτική τού Περικλέους, της άποσύρσεως δηλ. πίσω άπο τά τείχη της πόλεως κα'ί της μή έμπλοκης sé μάχη μέ τούς Σπαρτιάτες, βλ. Romilly 1962 κα'ί Kelly 1982. Βλέπε τώρα Tamiolaki 2013, σσ. 65-67. Πρβλ. και Zatta 2001, ιδ. σ. 325.

ούδεμία ύπαρχει μεταξύ τους σχέση εξαρτήσεως, τουλάχιστον σέ λεξιλογικό επίπεδο, αν και άσφαλώς το ρήμα *ετεμνον* πού χρησιμοποιεί ό ιστορικός υποδηλώνει τήν έρήμωση τής γής μέ τήν κοπή καρποφόρων δένδρων και τήν καταστροφή τών έσοδειών, αυτό πού έννοείται έν ολίγοις μέ τήν χρήση τού ούσιαστικού *δενδροτομία* άπο τον Άπόκαυκο¹¹.

Έπομένως θά μπορούσε κανείς νά υποθέσει οτι ό λόγιος παραπέμπει άορίστως και άπο μήμηξ μόνον στον Θουκυδίδη η πολύ πιο άπλά οτι αναφέρεται σέ ένα εύρεώς γνωστο ιστορικό γεγονός¹², χωρίς αυτό νά υποδηλώνει άπαραιτήτως άμεση γνώση και χρήση τού κειμένου. Ώστόσο, άξιζει νά σημειωθεί οτι στο έν λόγω χωρίο έντοπίζεται ένα στοιχείο συγκρίσεως (τά δεινά τού συγγραφέως είναι βαρύτερα κατά τήν γνώμη του άπο τά δεινά πού έλαχαν στους Άθηναίους στήν άρχή τού Πελοποννησιακού πολέμου)¹³. Είναι προφανές οτι ή σύγκριση αυτή δέν έχει οία-

11.Στά σχόλια στο έργο τού Θουκυδίδου δίδονται περαιτέρω έξηγήσεις γιά τήν σημασία τού ρήματος *ετεμνον*: *τα δένδρα δηλονότι*, έκδ. Hude 1927, σ. 123 (σχόλ εις Θουκυδ. II.19.2.1). πρβλ. και σ. 388: *ετεμνον: ήγον ένδενδροτόμουν* (σχολ. εις Θουκυδ. VII.42.6.1). Έπίσης βλ. Kleinlogel 1965, σ. 8. Ό τελευταίος είχε έτοιμάσει, πρίν τον θάνατό του το 2007, τήν νέα κριτική έκδοση τών σχολίων, ή όποία θά τεθεί σέ κυκλοφορία προσεχώς, βλ. Kleinlogel-Alpers 2017. Βλ. και *Lexicon Thucydideum* 1824, λήμμα *τέμνω*, καθώς και Betant 1843-1847, τόμ. II, λήμμα *τέμνειν*, σσ. 446-47. Πρβλ. LSJ⁹, λήμμα *τέμνω* (iv), σ. 1775.

12. Η γνώση τών συμβάντων αυτών τής Άρχιδαμείου φάσεως τού Πελοποννησιακού πολέμου άπο τον Άπόκαυκο θά μπορούσε νά άποτελεί άνάμνηση άπο τήν σχολική του εκπαίδευση, καθώς ή γνώση τού Θουκυδίδου -οπως έπίσης τού Ηροδότου και τού Ξενοφώντος- έθεωρείτο μάλλον άναμενόμνη γιά τον πεπαιδευμένο άνδρα τού 12ου αιώνος, βλ. Kaldellis 2012, σ. 78. Το πλέον ένδεικτικο περί τούτου παράδειγμα, οπως παρατηρεί ό Kaldellis, προέρχεται άπο έπιστολή τού Μιχαήλ Χωνιάτου προς τον *σεβαστό* και *έπι τού κανικλείου* Δημήτριο Τορνίκη, στον όποίο γράφει άναφερόμενος στον γνωστο λοίμο πού έπληξε τήν Άθήνα: «οιδας, ον λέγω· πώς γαρ ού; άπό στήθους, οίμαι, τα τού συγγραφέως είδώς και διεξιών έπι λέξεως ...», έκδ. Κολονου2001, έπ. 32, σ. 45.30-31. Γιά τήν διδασκαλία τού Θουκυδίδου στήν ρωμαϊκή περίοδο βλ. Gibson 2004 και Iglesias-Zoido 2012, οπου και περισσότερη βιβλιογραφία γιά τήν χρήση του έργου του στήν αίθουσα διδασκαλίας κατά τήν άρχαιότητα. Γιά τήν αδιάλειπτη διδασκαλία τής *Ιστορίας* κατά τήν βυζαντινή περίοδο, βλ. Constantinides 1982, σσ. 76, 140, 144, 152, 160. Πρβλ. Perez Martin 2002, ιδ. σσ. 133-147 και Reinsch 2006, σ. 757. Πάντως, ή ύλοτομία τών Άχαρνών αναφέρεται μέ παραπλήσιο λεξιλόγιο στα άρχαία σχόλια (*scholia vetera*) στον *Υπέρ τών τεττάρων* λόγο τού Αδίου Άριστείδου, έκδ. Dindorf 1829, σ. 447.20-21 (σχόλιο εις 118.19): «... έπιστρατεύσαντες Λακεδαιμόνιοι μετ'Άρχιδάμου Άθήνησι και *δενδροτομήσαντες τας Άχάρνας...*». Έπίσης, και σέ έπιστολή τού Μιχαήλ Χωνιάτου εύρίσκεται πάλι αναφορά στο συμβάν μέ παρόμοια διατύπωση: «... και ούχ' ώσπερ *Αρχίδαμος δενδροτομών Άχαρνας και τούς καρπούς ληζόμενος...*», έκδ. Κολονου2001, έπ. 77, σ. 103.20-21.

13. Άξιζει νά σημειωθεί έδώ πώς ό Θουκυδίδης λίγο παρακάτω στήν ιστορική του αφήγηση κάνει πάντως λόγο γιά τήν θλίψη τών Άθηναίων εξαιτίας τής καταστροφής τών Άχαρνών έπισημαίνοντας οτι παρόμοια δεινά μόνο οί γηραιότεροι είχαν βιώσει κατά τά Μηδικά: «... *άλλ' αυτους, ως είκός, γής τεμνομένης έν τώ έμφανει, ο ούπω έοράκεσαν ο'ί γε νεώτεροι, ούδ' οί πρεσβύτεροι πλην τα Μηδικά,*

δήποτε σχέση με τό κείμενο του Θουκυδίδου, τό όποιο άποτελεί ούσιαστικώς τήν άπώτατη μόνον πηγή του χωρίου. Έγείρονται επομένως εύλογες ύποψίες πώς στήν προκειμένη περίπτωση δεν διαπιστώνεται άπό τήν πλευρά του εκδότη καί επομένων μελετητών ή μίμηση άλλου άρχαίου συγγραφέως άπό τόν Άπόκαυκο¹⁴. Ως εκ τούτου, συνεπάγεται οτι πρέπει νά αναζητηθεί διαφορετική πηγή γιά τό ύπό εξέταση χωρίο.

Ή πηγή αύτή δεν είναι άλλη άπό τό εργο του Συνέσιου Κυρήνης *Φαλάκρας Έγκώμιον*¹⁵. Πράγματι, παρατηρούμε άφ' ενός οτι ό Συνέσιος χρησιμοποιεί τήν άναφορά στήν επιδρομή του Άρχιδάμου με τόν ίδιο άκριβώς τρόπο, ενυπάρχει δηλαδή τό

δεινόν έφείνετο ...», Thucydides II.21.25-28, εκδ. Jones-Powell 1942. Γιά τό παραπάνω χωρίο βλ. καί Hornblower 1991, σ. 274. Παρ' όλα αυτά έχει άμφισβητηθεί με τρόπο πειστικό άπό τόν Hanson 1998 ή ύπερβολική σημασία, ή όποία δίδεται στό μέγεθος τής καταστροφής τής άγροτικής ενδοχώρας μίας πόλεως κατά τ'ς πολεμικές επιχειρήσεις στήν άρχαιότητα. Βλ. όμως καί Thorne 2001.

14. Γιά τήν μή διαπίστωση τής μιμήσεως άρχαίου συγγραφέως βλ. Χρηστίδης 1996, σ. 50, όπου και πολλά άλλα παραδείγματα.

15. Γιά τόν Συνέσιο Κυρήνης (περ. 370-περ. 413), μαθητή τής περιωνύμου Ύπατίας καί σπουδαίο ρήτορα καί φιλόσοφο τής ύστερης άρχαιότητας, βλ. *PLRE*, τόμ. II, λήμμα *Synesius I*, σσ. 1048-1050 καί *ODB*, τόμ. III, σ. 1993. Γιά τόν βίο καί τό εργο του σημαντικες είναι καί οι συμβολες στόν νέο τόμο που εμφανίσθηκε προσφάτως, βλ. Seng-Hoffmann 2012. Τό ρητορικό πόνημα του Συνέσιου *Φαλάκρας έγκώμιον* άποδίδεται άπό τους ερευνητες στά νεανικά του χρόνια καί άποτελεί μία εύφύεστατη διασκευή του λογοτεχνικού του προτύπου, ήτοι του άποσπασματικώς σωζομένου σήμερα εργου του Δίωνος Χρυσσοστόμου του Προυσαέως *Κόμης έγκώμιον*, βλ. Montanari 2009, σ. 1109· γιά τόν χαρακτήρα του εργου του Δίωνος βλ. τώρα καί Ventrella 2013. Είναι εξαιρετικώς ενδιαφέρον οτι και τό ίδιο τό εργο του Συνέσιου εγνώρισε πολυ άργότερα, τόν 13ο αι., δηλ. μία περίπου χιλιετία μετά τήν συγγραφή του, *ανασκευή* άπό τόν Γεώργιο-Γρηγόριο Κύπριο, ίσως ως άσκηση στό πλαίσιο τής ενασχολήσεώς του με τήν ρητορική, βλ. τήν εκδοση του Μί'γ 1840, σσ. 27-54 (τό εργο εκδίδεται ως εργο άνωνύμου άπό τόν κώδ. *Paris. gr. 2953* του 13ου αι.). Ή άπόδοση στόν Γεώργιο Κύπριο εγινε άπό τήν Inmaculada Perez Martin 1996, σ. 34, ή όποία προσφέρει καί μία νέα κριτική εκδοση του κειμένου με άντικριστή ισπανική μετάφραση στό παράρτημα του βιβλίου της (σσ. 361-397). Γιά τήν ενασχόληση του Γεωργίου Κυπρίου με τήν ρητορική βλ. Constantinides 1986 και Constantinides 2003, σσ. 46-47. Ό σπουδαίος ούμανιστής λόγιος Adrianus Turnebus (Adrien Turnebe) [Εικ. 1] εκπόνησε στά μέσα του 16ου αιώνας τήν *editio princeps* του εργου του Συνέσιου, βλ. Turnebus 1553 [Εικ. 2]. Ή επόμενη εκδοση, ή όποία εγνώρισε και άρκετες άνατυπώσεις, πραγματοποιήθηκε πάνω άπό μισόν αιώνα άργότερα άπό τόν Dionysius Petavius (Denis Petau), βλ. Petavius 1612. Νεώτερες εκδόσεις είναι οι ακόλουθες: α) Krabinger 1834 (με γερμαν. μτφρ.), [τό χωρίο που μάς ενδιαφέρει στή σ. 3.11-13]· β) *PG* 66, στήλ. 1168A-1205C, (πρόκειται γιά άνατύπωση τής εκδόσεως του Krabinger συνοδευόμενη άπό λατ. μτφρ.), [εδώ 1168A]· γ) Terzaghi 1944, [εδώ σ. 190, 1.13-15]· δ) Lamoureux-Aujoulat 2004, [εδώ σσ. 48-49]. Γιά άλλες, παλαιότερες εκδόσεις, αλλά καί μεταφράσεις, βλ. Lamoureux-Aujoulat 2004, σσ. Ixxviii-Ixxiii, όπου προσθετές ή νεοελλην. άπόδοση καί σχολιασμός άπό τόν πατ. Γ. Μεταλληνό και τώρα ή πρόσφατη σχολιασμένη γερμανική μτφρ. άπό τόν Golder 2007.

στοιχείο της συγκρίσεως, ήτοι τά δεινά πού ένέσκηψαν στην κεφαλή τού συγγραφέως (ή τριχόπτωση!) θεωρούνται βαρύτερα άπο τις συνέπειες της σπαρτιατικής είσβολής στην Άττική· άφ' έτέρου οτι ή φράση έκφέρεται μέ το αυτό, σχεδόν, λεξιλόγιο: «...τότε χαλεπώτερα πάσχειν ωμην ή ύπ' Αρχιδάμου τους Αθηναίους επί τή δενδροτομία τών Αχαρνών». Οί ολίγες λεκτικές διαφορές είναι άσήμαντες. Ό Άπόκαυκος στην θέση τού ρήματος *ωμην* έχρησιμοποίησε το ταυτόσημο ρημα *έδόκουν*, ενώ άντ'ι τού ορου *χαλεπώτερα*, συστοίχου άντικειμένου τού άπαρεμφάτου *πάσχειν*, προτίμησε τον άντίστοιχο ορο *βαρύτερον*¹⁶. Μία άλλη διαφορά πού παρατηρείται είναι κα'ι ή μετάθεση τού χρονικού έπιρρήματος *τότε* κατά μία θέση μέσα στην πρόταση.

«... κα'ι ο πόλεμος λαμπρος ήν, άγομένης κα'ι φερομένης της κεφαλής, τότε δή, τότε χαλεπώτερα πάσχειν ωμην ή ύπ' Αρχιδάμου τους Αθηναίους επί τή δενδροτομία τών Αχαρνών, ταχύ τε άπεδείχθην...»

«... κα'ι πολλο'ι τών τότε παθημάτων οί μάρτυρες, οπου γε κα'ι βαρύτερον τότε πάσχειν έδόκουν ή ύπ' Αρχιδάμου τους Αθηναίους επί τή δενδροτομία τών Αχαρνών, ατε μή τούς στύλους έχων τού σώματος δυναμένους άνέχειν το βάρος της σαρκός . »

Συνέσιος Κυρήνης, *Φαλάκρας Έγκώμιον*, Ίωάννης Απόκαυκος, (έπιστ.) *Πρός τόνΓο* έκδ. Terzaghi στίχ. 12-15· έκδ. Lamoureux, *ριανίτην*, έκδ. Petrides, σ. 82.13-14 σσ. 48-49

Άπο τά παραπάνω τεκμαίρεται πέραν πάσης άμφιβολίας οτι ο Άπόκαυκος είχε ύπ' οψιν του το σχετικο χωρίο άπο το έργο τού Συνεσίου Κυρήνης *Φαλάκρας Έγκώμιον*. Είναι σαφές έπίσης οτι δέν το έγνώριζε έμμέσως, δηλ. μέσω παραπομπής ή άπηχήσεως μεταγενεστέρου άπο τον Συνέσιο συγγραφέως, άφού, πλην της δικής του έπιστολής προς τον Γοριανίτη, το συγκεκριμένο χωρίο δέν άπαντά σέ κανένα άλλο κείμενο της βυζαντινης γραμματείας¹⁷.

16. Έδώ έμφανίζεται το συντακτικο φαινόμενο της συστοιχοποίησης τού έπιθετικού προσδιορισμού, καθώς παραλείπεται το εύκόλως έννοούμενο ομόρριζο ούσιαστικο *πάθος* κα'ι έχει τραπεί ο έπιθετικός προσδιορισμος σέ ούδέτερο γένος πληθυντικού άριθμού στο χωρίο τού Συνεσίου (*χαλεπώτερα πάσχειν άντ'ι τού χαλεπώτερον πάθος πάσχειν*) κα'ι άκόλουθος ένικού σέ εκείνο τού Απόκαυκου (*βαρύτερον πάσχειν άντ'ι βαρύτερον πάθος πάσχειν*). Για το φαινόμενο αυτό βλ. Schwyzer 1950, σ. 77 κα'ι Humbert 1960, σ. 262.

17. Για τήν άναζήτηση τού χωρίου έχρησιμοποιήσαμε τήν μηχανή άναζήτησης στην ίστοσελίδα τού *Thesaurus Linguae Graecae* μέ τήν άκόλουθη ήλεκτρονική διεύθυνση: stephanus.tlg.uci.edu/index.php (προσπελάστηκε στίς 11/04/2016). Για ενα παράδειγμα λογίου, τού Μιχαήλ Γαβρά, κα'ι της έμμεσης άπο τήν πλευρά του γνώσεως άρχαίου συγγραφέως, τού Εύριπίδου, βλ. Christidis 2015.

Ίδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει καί τό ζήτημα του τρόπου άκριβώς με τόν όποϊον επραγματοποίησε ό Άπόκαυκος τήν παραπομπή του στό κείμενο αυτό. Δεν πρέπει νά θεωρείται όλωσδιόλου άπίθανο πώς τήν εκαμε από μνήμης, καί δεν είναι ολίγοι οί βυζαντινοί λόγιοι που παρέπεμπαν συχνά στις πηγές τους με τόν τρόπο αυτό¹⁸. Συγκεντρώνει ώστόσο περισσότερες ίσως πιθανότητες ή περίπτωση σι είχε όντως μπροστά του τό εργο του Συνεσίου σε κάποιου είδους μορφή, όταν συνέτασσε τήν επιστολή, άφου οί ελάχιστες καί άσήμαντες λεκτικές διαφοροποιήσεις, τις όποϊες εσημειώσαμε παραπάνω, φαίνεται νά συνηγορουν μάλλον πρός τήν κατεύθυνση αυτή. Άν όμως ητλησε τό χωρίο άπλώς από κάποιο άνθολόγιο με σχετικά άποσπάσματα ad *usum scholarum*, σύμφωνα με τήν προσφιλή βυζαντινή συνήθεια¹⁹, η αν είχε πρόσβαση στό πλήρες κείμενο του *Έγκωμιου* δεν είναι εν τέλει εύκολο νά άπαντηθεί.

Διερευνώντας περισσότερο τό τελευταίο αυτό ερώτημα παρατηρούμε άρχικώς σι ή φράση που μάς ενδιαφέρει δεν είχε καταστεί παροιμιακή, άφου δεν άπαντά στις γνωστες συλλογές²⁰, παρ' σι εχρησιμοποιείτο ηδη παροιμιακώς ή παραπλήσια νοηματικώς φράση *Άρχιδάμιος πόλεμος*, λεγομένη *έπί των λίαν πικρών πολέμων*²¹. Έπειτα άξίζει νά σημειωθεί σι τό *Φαλάκρας Έγκωμιον* ήταν, καί παρέμεινε άναμφισβήτητα στή διάρκεια ολης τής βυζαντινής περιόδου, ενα πολυ άγαπητό εργο, γεγονός που άποδεικνύεται από τήν ιδιαιτέρως εκτεταμένη χειρόγραφη παράδοσή του. Συγκεκριμένα, τό εργο παραδίδεται -στόν βαθμό που κατέστη δυνατόν νά διερευνήσουμε- από εβδομήντα τρεις κώδικες, πενήντα περίπου εκ των όποϊων

18. Βλ. παραπάνω ύποσημ. 12. Βλ. άκόμη καί τά παραδείγματα που αναφέρει ό Wilson 1971, σ. 559. Πρβλ. Christidis 2015, σ. 75.

19. Γιά τό ζήτημα τής χρήσεως άνθολογίων από τους βυζαντινούς συγγραφείς, βλ. Lemerle 2001, σ. 47. Γιά τήν χρήση άνθολογίων συγκεκριμένα γιά σχολική χρήση βλ. Canart 2010 καί Canart 2011. Πολυ καλό παράδειγμα ενός τέτοιου άνθολογίου συνιστά ό κώδ. *Escur. gr. 355 (olim X.I.13)*, 13ου-14ου αι. Τό εν λόγω χειρόγραφο άποτελεί προϊόν συλλογικής άντιγραφικής εργασίας (ενας εκ των γραφών είναι μάλιστα ό ίδιος ό Γεώργιος Κύπριος) καί περιέχει άποσπάσματα από τόν Όμηρο, τόν Άριστοφάνη καί τους τρεις τραγικούς, τόν Στράβωνα, καί άκόμη από τόν Άλιο Άριστεϊδη, τόν Λιβάνιο, τόν Λουκιανό, τήν άνθολογία του Ίω. Στοβαίου, τόν Θουκυδίδη, τόν Ξενοφώντα, άλλα καί τόν Πλούταρχο κ.ά. Περιέχει επίσης διάσπαρτες επιστολες και άποσπάσματα από τό εργο του Συνεσίου, συμπεριλαμβανομένου καί ολοκλήρου του *Φαλάκρας Έγκωμιου* στά φφ. 366r-372r, βλ. de Andres 1965, σσ. 253-58. Γιά τόν κώδικα πολυ σημαντική είναι ή εξαιρετική μελέτη της Perez Martin 1996. Άποσπάσματα του Συνεσίου ήράνισε καί ό Μακάριος Χρυσοκέφαλος στό άνθολόγιο του *Ροδωνιαί*, βλ. Cottone 1983.

20. Οί συλλογες αυτές είναι οί άκόλουθες: *CPG-CPG Suppl.*· Kurtz 1886· Krumbacher 1887· Kathanassis 1936· Stromberg 1954· Buhler 1982-1987.

21. *CPG*, τόμ. II, σ. 306 (Apostolii, Centuria III, άρ. 78).

άναγονται στην βυζαντινή περίοδο²². Ο αρχαιότερος έξ αυτών είναι ο *cod. Paris. Coislín 249*, τού 10ου αιώνας²³, ενώ δέν είναι ολίγοι και οι κώδικες εκείνοι που χρονολογούνται στους άμέσως επομένους τρείς αιώνες, όπως οι *Laur. Plut. 55,6* (11ου αί.), *Laurent. Plut. 80,19* (12ου αί.), *Vat. gr. 91*, *ΉθωΊβήρων 137* και *Βατοπεδίου 685* (και οι τρείς αυτοί κώδικες άντεγράφησαν κατά τον 13ο αί.)²⁴. Ένας άπο τούς λόγους τής τόσο μεγάλης διαδόσεως τού έργου είναι άναμφιβόλως ότι ο Σύνεσιος πάντα άπέλαυε μία σταθερή θέση μεταξύ τών διδασκτέων άντικειμένων τού εκπαιδευτικού προγράμματος και έσυνιστάτο ή μελέτη του ως λογοτεχνικού προτύπου²⁵.

Έξυπακούεται ότι μία νέα συγκεντρωτική κριτική έκδοση τού έργου τού λογίου

22. Βλ. τήν βραχεία περιγραφή τών κωδίκων στις εκδόσεις τών Terzaghi 1944, σσ. ix-li και Lamoureaux - Aujoulat 2004, σσ. xix-lxxi. Βλ. άκόμη Perez Martin 1996, σ. 140. Πρβλ. και τά άποτελέσματα τής άναζήτησης στην βάση δεδομένων *Pinakes* τού περιωνύμου Institut des Recherches & d'Histoire des Textes (I^Λ.H.T.): <http://pinakes.irht.cnrs.fr/notices/oeuvre/841/> (προσπελάστηκε τελευταία φορά στις 11/04/2016), όπου εύρισκονται συγκεντρωτικώς ολοι οι κώδικες που παραδίδουν το έργο. Έκτος τών έβδομήντα τριών σωζομένων χειρογράφων το έργο παραδιδόταν και άπο τον κώδ. *Εύαγγελικής Σχολής Σμύρνης B-9*, ένα *μαθηματάριον* τού 18ου αί., το όποιο άπωλέσθη κατά τήν καταστροφή τής Σχολής το 1922- για τον κώδ. βλ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς 1877, σσ. 32-34.

23. Για τον κώδ. βλ. Devreese 1945, σσ. 228-29. Έσχάτως ό χρόνος τής παραγωγής τού χειρογράφου προσδιορίστηκε με μεγαλύτερη ακρίβεια στο β' μισο τού 10ου αί., βλ. Bernabo 2011, σ. 112.

24. Για τούς δύο φλωρεντινούς κώδικες βλ. Bandini 1768 και 1770, στήλ. 240-44 και 208 άντιστοίχως. Για τον κώδ. *Vat. gr. 91* βλ. Mercati-Franchi de Cavalieri 1923, σσ. 103-4. Για τον κώδ. *Ήθρων 137 (4257)* βλ. Lambros 1900, σ. 29. Ο καθ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης έχει έκπονήσει νέα, πληρέστερη περιγραφή τού κωδικού στον Β' τόμο (κώδικες 101-200) τού *Καταλόγου Έλληνικών Χειρογράφων* τής Έρας Μονής Ήθρων τού Αγίου Όρους, ό όποιος εύρίσκεται στο στάδιο τής τελικής έπεξεργασίας. Για τον βατοπεδινο κώδικα βλ. Εύστρατιάδης -Αρκάδιος Βατοπεδινός 1924, σ. 136. Για τον ίδιο κώδ. βλ. έπίσης και το σύντομο άρθρο τού Crisculo 1972-1973, αλλά και Baldi 2012, σσ. 14-18. Πρβλ. Stefec 2014, σσ. 137-140.

25. Το γεγονός ότι το έργο σέ όρισμένους κώδικες συνοδεύεται άπο σχόλια είναι ένδεικτικό τής χρήσεως του για διδασκτικούς λόγους, όπως στον κώδ. *Monacensis gr. 476*, (13ου-14ου αί.), φφ. 1r-9r, για τον όποιο βλ. Hardt 1812, σ. 6. Έπίσης, το παραπάνω συμπέρασμα ένισχύεται και άπο το γεγονός ότι το *Φαλάκρας έγκώμιον* πολύ συχνά παραδίδεται άπο κώδικες με όμοειδές περιεχόμενο που γνωρίζουμε ότι συνήθως έχρησιμοποιείτο στην διδασκαλία, όπως ό κώδ. *Bodleianus Barocci 56* (14ου αί.), ό όποιος, μαζί με τίς έπιστολές και άλλα έργα τού Συνεσίου, περιέχει έργα τού Λουκιανού, τού Λιβανίου, τού Μεγάλου Βασιλείου, τού Γρηγορίου Ναζιανζηνού, αλλά και έπιγράμματα τού Άγαθία, βλ. Coxe 1969, στήλ. 88-91. Συνάμα, δέν κρίνεται τυχαίον ότι ό Άνώνυμος Καθηγητής τού 10ου αί. ζητούσε νά δανεισθεί βιβλίο με τίς έπιστολές τού Συνεσίου, έκδ. Markopoulos 2000, έπ. 108, σ. 92.13-16. Ο Συνέσιος ύπήρξε λογοτεχνικό πρότυπο και τού Μιχαήλ Ψελλού, βλ. Ραπαϊοάννου 2000, αλλά και τού Θεοφυλάκτου Άχρίδος, έκδ. Gautier 1986, έπ. 32, σ. 237.17 και έπ. 75, σ. 401.35-6. Στο άνωώνυμω παραδιδόμενο έργο *Περι τών τεσσάρων μερών τού τελείου λόγου*-το όποιο μέχρι προσφά-

ιέραρχου, το οποίο είναι πλημμελώς έκδεδομένο κα'ι διάσπαρτο σέ δυσεύρετα πολλές φορές δημοσιεύματα, αποτελεί *desideratum* της έρευνας. Ή ολοκληρωσή της θά διευκολύνει τον έντοπισμο περισσοτέρων χωρίων κα'ι τήν κατάδειξη της άκριβούς σχέσης έξαρτήσεως τού Άποκαύκου άπο τά πρότυπά του, συμπεριλαμβανομένου τού Συνεσίου, αλλά κα'ι τήν μέθοδο άσφαλώς μέ τήν οποία άξιοποιούσε τις φιλολογικές του πηγές²⁶.

τως άποδιδόταν στον Γρηγόριο Πάρδο, τον γνωστο διδάσκαλο τού α' μισού τού 12ου αί. κα'ι μετέπειτα μητροπολίτη Κορίνθου- ο άγνωστος συγγραφεύς συμπεριλαμβάνει τον Συνέσιο μαζί μέ τούς Καίππα-δόκες Πατέρες τού 4ου αί., τον Λιβάνιο κα'ι τον Ψελλο στά ύποδείγματα γλωσσικής δεινότητος και ύφους, βλ. Donnnet 1967, σσ. 321-22. Βλ. Horandner 2012, σσ. 105-106, ο οποίος απέδειξε οτι το έργο δέν μπορεί νά άποδοθεί στον Γρηγόριο Πάρδο. Ήπιπλέον έπιρροές τού Συνεσίου έντοπίζονται κα'ι στο έργο τού Μιχαήλ Ήταλικού, βλ. Criscuolo 1976, ίδ. σσ. 61-63 και Criscuolo 1991. Πρέπει έδώ νά σημειωθεί οτι άπήχηση άπο τον *Δίωνα* τού Συνεσίου, ή οποία ομως δέν έντοπίσθηκε άπο τον P. Gautier, έκδότη τού έργου τού Ήταλικού, εύρίσκεται σέ έπιστολή τού τελευταίου προς τον παλαιό του μαθητή Βαφεώπωλο, βλ. Νέσσερης 2014, Τόμ. Α', σ. 52 ύποσημ. 142. Άξιζει νά προστεθεί οτι κα'ι ο γνωστος λόγιος Ήωάννης Τζέτζης κάνει ονομαστική άναφορά στο *Φαλάκρας έγκώμιον* σ' τις έμμετρες *Χιλιάδες* του, έκδ. Leone 1968, XI. 716, σ. 457: «... *ώς ύστερον* [scil. έγραψεν] *έγκώμιον φαλάκρας*. *Ανθ' ωνπερ ό Χρυσόστομος ό Προυσαευς ό Δίων, πολυ τελών παλαιτερος αντον τον Συνεσίου, ρητορικώς συνέγραψεν ψόγον κατα φαλάκρας*». Γιά τον Συνέσιο ως πρότυπο τού Μιχαήλ Χωνιάτου βλ. Rhoby 2003. Προς τά τέλη τού 12ου έπίσης αιώνος ο Ευθύμιος Μαλάκης (έπ. 2, έκδ. Μπόνης) δέν ήντλησε άπλώς χωρία άπο τον Συνέσιο, αλλά άντέγραψε σχεδον άυτόλεξεϊ μίαν ολόκληρη έπιστολή του (έπ. 149), βλ. Hunger 2001, σ. 312. Συστηματική μελέτη τού έργου τού Συνεσίου φαίνεται οτι έπιτελέστηκε κα'ι στους έπόμενους αιώνες, βλ. Πολέμης 2004 κα'ι Κουρούσης 1990-96- το άυτό μαρτυρεί άλλωστε κα'ι ή έκτεταμένη χειρόγραφη παράδοση τών έπιστολών του, βλ. Bianconi 2015. Γιά τήν θέση του στο σχολικο *curriculum* κατά τήν πρώιμη Παλαιολόγεια περίοδο, βλ. Constantinides 1982, σσ. 143, 144, 152. Περισσότερες πληροφορίες γιά τήν πρόσληψη τού Συνεσίου κατά τήν βυζαντινή περίοδο παρέχει ο προσφάτως έκλιπών Denis Roques 2012. Γιά τήν διόλου εύκαταφρόνητη χρήση τών έργων τού Συνεσίου Κυρήνης στήν έκπαίδευση κατά τήν μεταβυζαντινή περίοδο κα'ι τήν άκόλουθη παράδοσή τους άπο κώδικες της έποχης αύτης βλ. Σκαρβέλη-Νικολοπούλου 1993, σσ. 59-62.

26. Τήν πολυαναμενόμενη έκδοση έχει παλαιόθεν άναγγείλει ο καθ. Βασίλης Κατσαρός, ο οποίος έχει άσχοληθεί έκτενώς μέ τον Άπόκαυκο, βλ. τά τελευταία δημοσιεύματά του: Κατσαρος 1998-99, 2001 και 2004.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγορίτσας 2016 = Δ. Κ. Αγορίτσας, *Κωνσταντινούπολη. Η πόλη και η κοινωνία της στα χρόνια των πρώτων Παλαιολόγων (1261-1328)*, [Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, Βυζαντινά Κείμενα και Μελέτες 62], (Θεσσαλονίκη 2016).
- Baldi 2012 = I. Baldi, *Gli Inni di Sinesio di Cirene. Vicende testuali di un corpus tardoantico*, (Beiträge zur Altertumskunde, Bd. 299), (De Gruyter, Berlin-Boston 2012).
- Baldwin 1982 = B. Baldwin, «Tzetzes on Thucydides», εις *BZ* 75 (1982), σσ. 313-16.
- Bandini 1768-1770 = A. M. Bandini, *Catalogus Codicum Graecorum Bibliothecae Medicae Laurentiana*, τόμ. II, (Florentiae 1768, άνατύπ. Leipzig 1961)- τόμ. III, (Florentiae 1770, άνατύπ. Leipzig 1961).
- Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου 1986-1991 = Άγνή Βασιλικοπούλου-Ιωαννίδου, «Η ύφολογική κριτική των βυζαντινών και ό Θουκυδίδης», εις *Επιστημονική Έπετηρίς τής Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, περ. Β', 29 (1986-1991), σσ. 69-80.
- Βασιλικοπούλου 1992 = Άγνή Βασιλικοπούλου, «Άξιολόγηση του Θουκυδίδη από τους βυζαντινούς λογίους», εις *Λακωνικά Σπουδαί* 11 (1992), σσ. 274-285.
- Bees 1971-74 = N. A. Bees, «Unedierte Schriftstücke aus der Kanzlei des Johannes Apokaukos des Metropolitens von Naupaktos in Aetolien», εις *BNJ* 21 (1971-74, εκδ. 1976), σσ. 1-160.
- Bernabo 2011 = M. Bernabo (επιμ.), *Voci dell'Oriente. Miniature e testi classici da Bisanzio alla Biblioteca Medicea Laurenziana*, (Firenze 2011).
- Betant 1843-1847 = E.-A. Betant, *Lexicon Thucydeum*, τόμ. I-II, (Genevae 1843-47).
- Bianconi 2015 = D. Bianconi, «Sulla tradizione manoscritta delle epistole di Sinesio. Libri e copisti nella cerchia triciniana», εις *Estudios bizantinos* 3 (2015), σσ. 45-73.
- Bredenkamp 1994 = Fr. Bredenkamp, *The Byzantine Empire of Thessaloniki (1224-1242)*, (Θεσσαλονίκη 1994).
- Buhler 1982-1987 = W. Buhler, *Zenobii Athoiproverbia*, τόμ. I: *Prolegomena* (Gottingae 1987)- IV: *libri secundiproverbia 1-40 complexum*, (Gottingae 1982).
- Canart 2010 = P. Canart, «Pour une repertoire des anthologies scolaires commentees de la periode des Paleologues», εις *The Legacy of Bernard de Montfaucon: Three Hundred Years of Studies in Greek Handwriting. Proceedings of the Seventh International Colloquium of Greek Palaeography (Madrid-Salamanca 15-20 October 2008)*, (εκδ. A. Bravo Garcia-Inmaculada Perez Martin, with the assistance of J. Signes Codoner), (Bibliologia, 31), ^repols 2010), σσ. 449-62.
- Canart 2011 = P. Canart, «Les anthologies scolaires commentees de la periode des Paleologues: a lecole de Maxime Planude et de Manuel Moschopoulos», εις *Encyclopedic Trends in Byzantium? Proceedings of the International Conference held in Leuven, 6-8 May 2009*, (εκδ. P. van Deun-Caroline Mace), (Orientalia Lovaniensia Analecta, 212), (Peeters 2011), σσ. 297-331.
- Χρηστίδης 1996 = Δ.Α. Χρηστίδης, *Παραθεμάτων παρανοήσεις και κατανοήσεις*, (Θεσσαλονίκη 1996).
- Christidis 2015 = D.A. Christidis, «Euripidea and Pseudo-Euripidea in Michael Gabras» εις *«Pour une poitique de Byzance». Hommage a Vassilis Katsaros*, (εκδ. S. Efthymiadis, Ch. Mesis, P. Odorico et Io. Polemis), (Dossiers Byzantins, 16), (Paris 2015), σσ. 75-83.
- Constantinides 1982 = C. N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth*

- and early Fourteenth Centuries (1204 - ca.1310)*, (Cyprus Research Centre, Texts and Studies of the History of Cyprus, XI), (Nicosia 1982).
- Constantinides 1986 = C. N. Constantinides, «George of Cyprus as a teacher» εἰς *Πρακτικά τοῦ Δευτέρου Διεθνούς Κυπριολογικοῦ Συνεδρίου (Λευκωσία, 20-25 Ἀπριλίου 1982)*, Τόμ. Β': *Μεσαιωνικόν Τμήμα*, (ἐκδ. Θ. Παπαδόπουλλος-Β. Ἐγγλεζάκης), (Λευκωσία 1986), σσ. 431-439.
- Κωνσταντινίδης 2001 = Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, «Ἀπο τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ κράτους τῆς Ἡπείρου (1204 - c. 1340)», εἰς *Μεσαιωνικὴ Ἡπειρος, Πρακτικά Ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου, Ἰωάννινα 17-19 Σεπτεμβρίου 1999* (ἐπιμ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης), (Ἰωάννινα 2001), σσ. 231-256.
- Constantinides 2003 = C. N. Constantinides, «Teachers and students of rhetoric in the late Byzantine period» εἰς *Rhetoric in Byzantium. Papers from the Thirty-fifth Spring Symposium of Byzantine Studies, Exeter College, University of Oxford, March 2001*, (ἐκδ. Elizabeth Jeffreys), (Society for the Promotion of Byzantine Studies, Publications, 11), (Ashgate/Variorum, Aldershot 2003), σσ. 39-53.
- Κωνσταντινίδης 2015 = Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, «Λογιοσύνη στὴν ὀρθόδοξη ἐπισκοπὴ Κέρκυρας κατὰ τὸν 13ο αἰώνα: Ἡ περίπτωση τοῦ Βασιλείου Πεδιάδιτου. (Παράρτημα ὑπο Ηλία Χ. Νέσσερη: Το ἀγνωστο σχέδιο τοῦ Βασιλείου Πεδιάδιτου στον κώδ. *Laur. Plut. 71,32*)» εἰς *Ἰ' Διεθνὲς Πανόσιο Συνέδριο, Κέρκυρα, 30 Ἀπριλίου - 4 Μαΐου 2014, Τόμ. Α': Ἱστορία, ἐνόητες Α' καὶ Β' [= Κερκυραϊκά Χρονικά, περ. Β', 8 (2015)]*, (ἐκδ. Θ. Πυλαρινός), (Κέρκυρα 2015), σσ. 551-565.
- Cottone 1983 = Haria Teresa Cottone, «Frammenti di Sinesio di Cirene nel cod. Marc. gr. 452», εἰς *Studi bizantini e neogreci. Atti del IV congresso nazionale di studi bizantini, Lecce, 21-23 aprile 1980 - Calimera, 24 aprile 1980*, (ἐκδ. P. L. Leone), (Galatina 1983), σσ. 79-86.
- Coxe 1969 = H. O. Coxe, *Bodleian Library Quarto Catalogues, I: Greek manuscripts, reprinted with corrections from the edition of 1853*, (Bodleian Library, Oxford 1969).
- CPG = *Corpus Paroemiographorum Graecorum*, τόμ. I-II, (ἐκδ. E. L. Leutsch - F. G. Schneidewin) (Gottingen 1839-1851, ἀνατύπ. Hildesheim 1965).
- CPG Suppl. = *Corpus Paroemiographorum Graecorum* (Leutsch - Schneidewin), *Supplementum*, (Hildesheim 1961).
- Criscuolo 1972-1973 = U. Criscuolo, «Un codice inesplorato delle opere di Sinesio» εἰς *EEBS* 39-40 (1972-73) [= *Λειμῶν. Τιμητικὴ προσφορά τῷ Καθηγητῇ Νικολάῳ Β. Τωμαδάκη*], σσ. 322-24.
- Criscuolo 1976 = U. Criscuolo, «Note filologiche I», εἰς *Bollettino della Badia greca di Grottaferrata* N.S. 30 (1976), σσ. 59-63, ἰδ. σσ. 61-63.
- Criscuolo 1991 = U. Criscuolo, «Sull'inno sesto di Sinesio di Cirene», εἰς *Bollettino della Badia greca di Grottaferrata* N.S. 45 (1991), σσ. 45-53.
- de Andres 1965 = G. de Andres, *Catálogo de los rñdices griegos de la Real Biblioteca de el Escorial, II: Códices 179-420*, (Madrid 1965).
- Δελημάρης 2000 = Ἄρχιμ. Ἰ. Δελημάρης, *Ἀπαντα Ἰωάννου Ἀποκαύκου. Συλλογὴ τῶν μέχρι σήμερα διασωθέντων κειμένων τοῦ ἐπιφανοῦς καὶ λογίου Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης Ἰωάννου Ἀποκαύκου (ἀρχές 13ου αἰώνας)*, (Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ἐκκλησιαστικοὶ Συγγραφεῖς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, 1), (Ναύπακτος 2000).
- Devreesse 1945 = R. Devreesse, *Catalogue des manuscrits grecs, II: Le Fonds Coislin*, (Paris 1945).

- Dindorf 1829 = W. Dindorf, *Aristides*, τόμ. 3: *Scholia in Aelium Aristidem (scholia vetera)*, (Leipzig 1829, ἀνατύπ. Hildesheim 1964).
- Donnet 1967 = D. Donnet, *Le traite* Περὶ συντάξεως λόγου *de Grigoire de Corinthe. Etude de la tradition manuscrite, idition, traduction et commentaire*, (Etudes de philologie, d'archeologie et d'histoire anciennes, X), (Bruxelles-Rome 1967).
- Εύστρατιάδης-Ἀρκάδιος Βατοπεδινός 1924 = Σ. Εύστρατιάδης-Ἀρκάδιος Βατοπεδινός, *Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων*, (Paris 1924).
- Gautier 1972 = P. Gautier, *Michael Italikos, Lettres et discours*, (Archives de l'Orient chretien 14), (Paris 1972).
- Gautier 1986 = P. Gautier, *Theophylacte d'Achrida, II: Lettres*, (CFHB XVI.2/Series Thessalonicensis), (Thessalonique 1986).
- Gibson 2004 = G. A. Gibson, «Learning Greek History in the Ancient Classroom: The Evidence of the Treatises on Progymnasmata», εἰς *Classical Philology* 99.2 (2004), σσ. 103-129.
- Golder 2007 = W. Golder, *Synesios von Kyrene, Lob der Kahlheit*, (Wurzburg 2007).
- Hanson 1998 = V. D. Hanson, *Warfare and Agriculture in Classical Greece*, (Berkeley-Los Angeles -London 1998²).
- Hardt 1812 = I. Hardt, *Catalogus Codicum Manuscriptorum Graecorum Bibliothecae Regiae Bavaricae*, τόμ. V: *Cod. cccclxxiii - dlxxx*, (Monachi 1812).
- Horandner 2012 = W. Horandner, «Pseudo-Gregorios Korinthios, *VI-er die vier Teile derperfekten Rede*» εἰς *Medioevo greco* 12 (2012), σσ. 87-131.
- Hornblower 1991 = S. Hornblower, *A Commentary on Thucydides*, τόμ. I: *Books I-III*, (Oxford 1991).
- Hose 2006 = M. Hose, «The Peloponnesian War: Sources other than Thucydides», εἰς Rengakos -Tsakmakis 2006, σσ. 669-690.
- Hude 1927 = C. Hude, *Scholia in Thucydidem ad optimos codices collata*, (Lipsiae 1927, ἀνατύπ. York 1973).
- Humbert 1960 = J. Humbert, *Syntaxe Grecque*, 3^e edition, revue et augmentee, (Collection de Philologie Classique, II), (Paris 1960).
- Hunger 2001 = H. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν*, τόμ. Α' (ἑλλην. μτφρ. ὑπό Λ. Γ. Μπενάκη, Ι. Β. Αναστασίου, Γ. Χ. Μακρη), (Ἀθήνα 2001³).
- Iglesias-Zoido 2012 = J. Carlos Iglesias-Zoido, «Thucydides in the School Rhetoric of the Imperial Period» εἰς *GRBS* 52 (2012), σσ. 393-420.
- Jones-Powell 1942 = H. Stuart Jones-J. E. Powell, *Thucydidis Historiae*, τόμ. I-II, (Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis), (Oxford 1942²).
- Kagan 2005 = D. Kagan, *The Peloponnesian War*, (Harper Perennial 2005).
- Kaldellis 2006 = A. Kaldellis, *Mothers and Sons, Fathers and Daughters. The Byzantine Family of Michael Psellos*, with contributions by D. Jenkins & Str. Papaioannou, (University of Notre Dame Press, Indiana 2006).
- Kaldellis 2012 = A. Kaldellis, «The Byzantine role in the making of the corpus of classical Greek historiography: A preliminary investigation», εἰς *JHS* 132 (2012), σσ. 71-85.
- Kaldellis 2015 = A. Kaldellis, «Ioannes Tzetzes' verse scholia on Thucydides», εἰς Idem, *Byzantine Readings of Ancient Historians. Texts in translation with introduction and notes*, (Routledge,

- London & New York 2015), σσ. 65-79.
- Karathanassis 1936 = D. K. Karathanassis, *Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten des Altertums in den rhetorischen Schriften des Michael Psellos, des Eustathios und des Michael Choniates sowie in anderen rhetorischen Quellen des XII. Jahrhunderts*, Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät (I. Sektion) der Ludwig-Maximilians-Universität zu München, 1936.
- Karpozilos 1973 = Ap. Karpozilos, *The ecclesiastical controversy between the Kingdom of Nicaea and the Principality of Epiros (1217-1233)*, [Κέντρον Βυζαντινών Ἐρευνῶν, Βυζαντινά Κείμενα καὶ Μελέται, 7], (Θεσσαλονίκη 1973).
- Κατσαρός 1998-99 = Β. Κατσαρός, «Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. Ὁ «σύγχρονος» βυζαντινὸς λογοτέχνης», εἰς *Ναυπακτικά* 10.2 (1998-1999, τυπ. 2001), σσ. 515-552.
- Κατσαρός 2001 = Β. Κατσαρός, «Ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος καὶ ἡ σχέση του με τὴν ἐπισκοπὴ Ἰωαννίνων κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του», εἰς *Μεσαιωνικὴ Ἑπειρος. Πρακτικὰ ἐπισημονικοῦ συμποσίου, Ἰωάννινα 17-19 Σεπτεμβρίου 1999*, (επιμ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης), (Ἰωάννινα 2001), σσ. 123-150.
- Κατσαρός 2004 = Β. Κατσαρός, «Λόγιοι του «Δεσποτάτου» τῆς Ἠπείρου», εἰς *Διαλέξεις II* (επιμ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης), (Ἰωάννινα 2004), σσ. 105-132.
- ^lly 1982 = Th. Kelly, «Thucydides and Spartan Strategy in the Archidamian War», εἰς *The American Historical Review* 87.1 (1982), σσ. 25-54.
- Κίσσας 1983 = Σ. Κ. Κίσσας, «Σχόλια σε ἐνα σιγίλλιο του Ἰωάννου Ἀποκαύκου, μητροπολίτη Ναυπάκτου», εἰς: *Αφιέρωμα στὴ μνήμη Στυλιανοῦ Πελεκανίδη*, [Μακεδονικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Παράρτημα 5], (Θεσσαλονίκη 1983), σσ. 167-196.
- Kleinlogel 1965 = Al. Kleinlogel, *Geschichte des Thukydidestextes im Mittelalter*, (De Gruyter, Berlin, 1965).
- Kleinlogel-Alpers 2017 = Al. Kleinlogel, *Scholia Graeca in Thucydidem. Scholia vetustiora et Lexicon Patmense. Aus dem Nachlass herausgegeben von Klaus Alpers*, (Sammlung griechischer und lateinischer Grammatiker, 15), (De Gruyter, Berlin-New York 2017).
- Kolovou 2001 = Foteini Kolovou, *Michaelis Choniatae Epistulae*, (CFHB XLI/Series Berolinensis), (De Gruyter, Berlin-New York 2001).
- Κουρούσης 1990-96 = Στ. Ι. Κουρούσης, «Μιχαὴλ Ἀποστόλης καὶ Ἰωάννης Εὐγενικός μιμούμενοι τὸν ἐπιστολογράφον Συνέσιον», εἰς *Ἀθηνά* 81 (1990-1996, τυπ. 1997) [Μνήμη Νικολάου Β. Τωμαδάκη], σσ. 103-129.
- Krabinger 1834 = I. G. Krabinger, *Synesii Cyrenaei Calvitii Encomium*, (Stuttgartiae 1834).
- Krumbacher 1887 = K. Krumbacher, «Eine Sammlung byzantinischer Sprichwörter» εἰς *Sitzungsberichte d. philol.-philol. und hist. Classe der k. bayer. Akad. d. Wiss. 1887*, Bd. II, Heft 1, (München 1887), σσ. 43-96.
- Kurtz 1886 = E. Kurtz, *Die Sprichwörterammlung des Maximos Planudes*, (Leipzig 1886).
- Kustas 1973 = G. Kustas, *Studies in Byzantine Rhetoric*, [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 17], (Θεσσαλονίκη 1973).
- Lambros 1900 = Sp. Lambros, *Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos*, τόμ. Π, (Cambridge University Press 1900).

- Lamoureux - Aujoulat 2004 = *Synisios de Cyrene IV: Opuscules I*, text établi par J. Lamoureux, traduit et commenté par N. Aujoulat, (Paris 2004).
- Λαμπρόπουλος 1988 = Κ. Λαμπρόπουλος, *Ίωάννης Απόκαυκος. Συμβολή στην έρευνα του βίου καί του συγγραφικού του έργου*, [Ιστορικές Μονογραφίες 6], (Αθήνα 1988).
- Λαμπρόπουλος 1992 = Κ. Λαμπρόπουλος, «Ίωάννης Απόκαυκος καί άρχαιοί Έλληνες Συγγραφείς», εΐς *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου για τό Δεσποτάτο τής Ήπειρου, Άρτα, 27-31 Μαΐου 1990* (έπιμ. Εύ. Χρυσός), (Αθήνα 1992), σσ. 551-57.
- LBG = *Lexikon zur Byzantinischen Grazitat, besonders des 9.-12. Jahrhunderts*, έκδ. E. Irapp *et al.*, Faszikels 1. (α-άργυροζώμιον) - 7. (προσπέλασις-ταριχευτικός), (Wien 1994-2011).
- Lemerle 2001 = P. Lemerle, *Ο Πρώτος Βυζαντινός Ούμανισμός. Σημειώσεις καί παρατηρήσεις για τήν έκπαιδευση καί τήν παιδεία στό Βυζάντιο από τις άρχές ως τόν 10ο αιώνα* (έλλην. μτφρ. ύπο Μαρίας Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου), (Αθήνα 2001³).
- Leone 1968 = P. A. M. Leone *Ioannis Tzetzae Historiae*, (Napoli 1968).
- Lewis 2006 = D. M. Lewis, «The Archidamian War» εΐς D. M. Lewis - J. D. Boardman *et al.* (έκδ.), *The Cambridge Ancient History, Second Edition*, τόμ. V: *The Fifth Century B.C.*, (Cambridge University Press 20 06⁵), σσ. 370-432.
- Lexicon Thucydideum* 1824 = [Unknown Author], *Lexicon Thucydidaeum. A dictionary, in Greek and English of the words, phrases, and principal idioms, contained in the History of the Peloponnesian war of Thucydides*, (London 1824).
- LSJ⁶ = H. G. Liddell-R. Scott-H. S. Jones, *A Greek English Lexicon, with a revised supplement*, (London 1940⁹, άνατύπ. 1996).
- Luzzatto 1999 = Maria Jagoda Luzzatto, *Tzetzes lettore di Tucidide. Note autografe sul Codice Heidelberg Palatino Greco 252*, (Paradosis, 1), (Bari 1999).
- Macrides, Munitiz, Angelov 2013 = R. Macrides, J. A. Munitiz and D. Angelov, *Pseudo-Kodinos and the Constantinopolitan Court: Offices and Ceremonies*, (Birmingham Byzantine and Ottoman Studies, 15), Ashgate, (Birmingham 2013).
- Markopoulos 2000 = A. Markopoulos, *Anonymi Professoris Epistulae*, (CFHB XXXVII/Series Berlinensis), (De Gruyter, Berlin-New York 2000).
- Matschke-Tinnefeld 2001 = K.-P. Matschke-Fr. Tinnefeld, *Die Gesellschaft im späten Byzanz. Gruppen, Strukturen und Lebensformen*, (Bohlau Verlag, Koln-Weimar-Wien 2001).
- Mercati - Franchi de Cavalieri 1923 = S. G. Mercati-P. Franchi de Cavalieri, *Codices Vaticani Graeci. Codices 1-329*, (In Bibliotheca Vaticana 1923).
- Meszaros 2013 = T. Meszaros, «Byzantine Metrical Scholia on Thucydides», εΐς *More Modoque. Die Wurzeln der europäischen Kultur und deren Rezeption im Orient und Okzident. Festschrift für Miklos Maroth zum siebzigsten Geburtstag*, (έπιμ. P. Fodor *et al.*), (Budapest 2013), σσ. 67-76.
- Μεταλληνός = πατ. Γ. Μεταλληνός, *Συνεσίου Κυρηναίου Φαλάκρας Έγκώμιον*, (Αθήνα χ.χ.).
- Miller 1840 = E. Miller, *Eloge de la chevelure. Discours inidit d'un auteurgrec anonyme en rifutation du discours de Synesios*, (Paris 1840).
- Montanari 2009 = E. Montanari, *Ίστορία τής Άρχαίας Έλληνικής Λογοτεχνίας. Από τόν 8ο αΐ. π.Χ. έως τόν 6ο αΐ. μ.Χ.* (έπιμ. για τήν έλλην. έκδ. Δ. Ίακώβ-Α. Ρεγκάκος), (Θεσσαλονίκη 2009).
- Νέσσερης 2005α = Ηλ. Νέσσερης, *Ή άνοδος καί η ή πτώση του Θεοδώρου Κομνηνού Δούκα τής*

- Ηπείρου (1215-1230)*, (Ίωάννινα 2005), (αδημοσίευτη μεταπτυχιακή διατριβή).
- Νέσσερης 2005β = Ήλ. Νέσσερης, «Ο Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας της Ήπείρου (1215-1230). Ή περίπτωση μίας πλαστής έπιστολής» εϊς *HX* 39 (2005), σσ. 421-436.
- Νέσσερης 2011 = Ήλ. Νέσσερης, «Άρχαίοι και χριστιανοί συγγραφείς στο έργο του Ίωάννου Άποκαύκου», εϊς *Ζ' Συνάντηση Βυζαντινολόγων Έλλάδος και Κύπρου, 20-23 Σεπτεμβρίου 2007*, (έπιμ. Γρ. Παπαγιάννης-Μαίρη Τζιάτζη-Παπαγιάννη), (Κομοτηνή 2011), σσ. 380-382.
- Νέσσερης 2014 = Ήλ. Νέσσερης, *Ή Παιδεία στην Κωνσταντινούπολη κατά τον 12ο αιώνα*, τόμ. Α'-Β', (άδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), (Ίωάννινα 2014).
- Nicol 1957 = D. M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, (Oxford 1957).
- ODB = The Oxford Dictionary of Byzantium*, έκδ. Al. P. Kazhdan *et al.*, vols. I-III, Oxford University Press, (Oxford-New York 1991).
- Olson 2002 = S. D. Olson, *Aristophanes Acharnians*, (Oxford university Press 2002).
- Παπαδόπουλος-Κεραμεύς 1877 = Άθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, *Κατάλογος των χειρογράφων τής έν Σύμυρνη βιβλιοθήκης τής Ευαγγελικής Σχολής μετα παραρτήματος περιέχοντα και τινα άνέκδοτα*, (Σύμυρνη 1877).
- Παπαδόπουλος-Κεραμεύς 1907 = Άθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Συμβολή εϊς τήν ιστορίαν της άρχιεπισκοπης Άχρίδος», εϊς *Recueil de memoires en l'honneur de l'academicien B. J. Lamanski*, vol. I, St. Petersburg, 1907, σσ. 227-250.
- Papaioannou 2000 = E. N. Papaioannou, «Michael Psellos' Rhetorical Gender», εϊς *BMGS* 24 (2000), σσ. 133-146.
- Papaioannou 2012 = Str. Papaioannou, «Fragile Literature: Byzantine Letter collections and the case of Michael Psellos», εϊς *La face cachie de la littirature byzantine. Le texte en tant que message immediat* (έκδ. P. Odorico), (Paris 2012), σσ. 289-328.
- PG = Patrologiae cursus completus, Series graeca*, έκδ. J.-P. Migne, (Paris 1857-1866).
- Perez Martin 1996 = Inmaculada Perez Martin, *El patriarca Gregorio de Chipre (ca. 1240-1290) y la transmisiOn de los textos cMsicos en Bizancio*, (Nueva Roma, 1), (Madrid 1996).
- Perez Martin 2002 = Inmaculada Perez Martin, «Lectores y p^hilico de la historiografia griega» εϊς *Estudios Cldsicos* 121 (2002), σσ. 125-147.
- Petavius 1612 = Dionysius Petavius (Denis Petau), *Synesii Episcopi Cyrenes Opera quae extant omnia*, (Lutetiae Parisiorum 1612, έπανέκδ. 1640).
- Petrides 1909 = S. Petrides, «Jean Apokaukos, lettres et autres documents inedits», εϊς *Bulletin de l'Institut Archiologique Russe a Constantinople* 14 (1909), σσ. 69-100.
- Πολέμης 2004 = Ή. Δ. Πολέμης, «Μία μαρτυρία γιά τις τύχες του Συνεσίου του Κυρηναίου στις άρχές του 14ου αϊ.», εϊς *Έλληνικά* 54 (2004), σσ. 107-108.
- PLRE = The Prosopography of the Late Roman Empire*, έκδ. A. H. M. Jones-R. Martindale, vols. I-IIIb, Cambridge University Press 1971-1992.
- Ραμού-Χαψιάδη 1978 = Άννα Ραμού-Χαψιάδη, *Άρχίδαμος ό Ζευξιδάμον και ή εξωτερική πολιτική τής Σπάρτης επί τής βασιλείας του*, διατριβή έπι ύφησης, (Άθήνα 1978).
- Reinsch 2006 = D. R. Reinsch, «Byzantine adaptations of Thucydides», εϊς *Rengakos-Tsakmakis* 2006, σσ. 755-778.
- Reinsch 2009 = D. R. Reinsch, *Ή δύναμη τον λόγου σπή «Χρονογραφία» τον Μιχαήλ Ψελλον*, (Άθήνα 2009).

- Rengakos-Tsakmakis 2006 = *Brill's Companion to Thucydides* (εκδ. A. Rengakos-A. Tsakmakis), (Leiden - Boston 2006).
- Rhoby 2003 = A. Rhoby, «Synesios von Kyrene als literarisches Vorbild: Ep. 136 (Garzya) und der Ausgangspunkt der Athenklage», εις *L' ipistolographie et la poisie ipigrammatique: projets actuels et questions de mithodologie. Actes de la 16e table ronde organisie par Wolfram Horandner et Michael Grunbart dans le cadre du XXe Congres international des itudes Byzantines, College de France, Sorbonne, Paris, 19-25 aoit 2001*, (Dossiers Byzantins, 3), (Paris 2003), σσ. 85-96.
- Romilly 1962 = Jacqueline de Romilly 1962, «Les intentions d'Archidamos et le livre II de Thucydide», εις *Revue des Etudes Anciennes* 64.3-4 (1962), σσ. 287-299.
- Roques 2012 = D. Roques, «Lecteurs de Synesios, de Byzance a nos jours (VIe-XXIe S.)» εις Seng-Hoffmann 2012, σσ. 276-387.
- Schwyzler 1950 = E. Schwyzler, *Griechische Grammatik aufder Grundlage von Karl Brugmanns Griechischer Grammatik*, Zweiter Band: *Syntax und syntaktische Stilistik*, vervollstandigt und herausgegeben von Albert Debrunner, (Handbuch der Altertumswissenschaft II, 1.2), (C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, Munchen, 1950).
- Scott 1981 = R. Scott, «The Classical Tradition in Byzantine Historiography», εις *Byzantium and the Classical Tradition, Univ. of Birmingham, Thirteenth Spring Symposium of Byzantine Studies 1979*, (εκδ. Margaret Mullett - R. Scott), (Birmingham 1981), σσ. 61-74.
- Seng-Hoffmann 2012 = H. Seng-L. M. Hoffmann (εκδ.), *Synesios von Kyrene. Politik-Literatur -Philosophie*, (Byzantios. Studies in Byzantine History and Civilization, 6), (Brepols 2012).
- Σκαρβέλη-Νικολοπούλου 1993 = Άθηνά Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Τά μαθηματάρια τών έλληνικών σχολείων τής Τουρκοκρατίας. Διδασκόμενα κείμενα, σχολικά προγράμματα, διδακτικές μέθοδοι. Συμβολή στην ιστορία τής νεοελληνικής παιδείας. Διδακτορική διατριβή*, [Σύλλογος προς διάδοσιν ώφελίμων βιβλίων, 51], (Άθήναι 1993).
- Σοφιανός 1984 = Δ. Σοφιανός, «Ο Μητροπολίτης Λαρίσης Θωμάς Γοριανίτης (β' μισό του ΙΓ' αιώνα)», εις *ΘεσσαλικάΧρονικά* 15 (1984), [= *Β' Διεθνές Συνέδριο Θεσσαλικών Σπουδών (17-21 Σεπτεμβρίου 1980). Πρακτικά*], σσ. 147-161.
- Stanford 1941-1942 = W. B. Stanford, «Tzetzes' farewell to Thucydides», εις *Greece & Rome* 11 (1941-1942), σσ. 40-41.
- Σταυρίδου-Ζαφράκα 1991 = Άλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα, *Νίκαια και Ήπειρος τον 13ο αιώνα. Ίδεολογική αντιπαράθεση στην προσπάθειά τους νά ανακτήσουν τήν αυτόκρατορία*, [Εταιρεία Βυζαντινών Έρευνών, 7], (Θεσσαλονίκη 1991).
- Stefec 2014 = R. S. Stefec, «Mitteilungen aus Athos-Handschriften», εις *Wiener Studien* 127 (2014), σσ. 121-150.
- Stromberg 1954 = R. Stromberg, *Greek Proverbs. A collection of proverbs and proverbial phrases which are not listed by the ancient and byzantine paroemiographers*, (Goteborg 1954).
- Tamiolaki 2013 = Melina Tamiolaki, «Ascribing Motivation in Thucydides. Between Historical Research and Literary Representation», εις *Thucydides between History and Literature* (εκδ. A. Tsakmakis-Melina Tamiolaki), (Trends in Classics-Supplementary Volumes, 17), (De Gruyter, Berlin-Boston 2013), σσ. 41-72.
- Terzaghi 1944 = N. Terzaghi, *Calviti Encomium, Synesii Cyrenensis opuscula*, (Romae 1944).

- Thorne 2001 = J. A. Thorne, «Warfare and Agriculture: The Economic Impact of Devastation in Classical Greece», *GRBS* 42.3 (2001), σσ. 225-253.
- Timplalexi 2002 = Paraskevi Timplalexi, *Medizinisches in der byzantinischen Epistolographie (1100-1453)*, [Europäische Hochschulschriften, Reihe VII, Abt. B: Geschichte der Medizin, Bd. 9], (Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-Bruxelles-New York-Oxford-Wien 2002).
- Τωμαδάκης 1993 = Ν. Β. Τωμαδάκης, *Οί Λόγιοι τον Δεσποτάτου τής Ηπείρου και τον Βασιλείου τής Νικαίας*, [έπανατύπ. μέεπιμ. Β. Κατσαρού], (Θεσσαλονίκη 1993).
- Turnebus 1553 = Adrianus Turnebus (Adrien Turnebe), *Synesii Episcopi Cyrenes De regno ad Arcadium imperatorem, Dion, sive de suae vitae ratione, calvitii laudatio, De providentia, seu aegyptius, Concio quaedam panegyrica, De insomniis, cum Nicephorae Gregorae explicatione, Eiusdem Synesii epistolae, ex bibliotheca regia*, (Parisiis 1553).
- Vasiljevskij 1896 = V. Vasiljevskij, «Epirotica saeculi XIII» εἰς *Vizantijskij Vremennik* 3 (1896), σσ. 233-99.
- Ventrella 2013 = G. Ventrella, «Le pretendu *Eloge de la chevelure* de Dion de Pruse: reuvre de pure rhetorique ou declaration de foi philosophique?», εἰς *Philologus* 157.2 (2013), σσ. 263-82.
- Verpeaux 1955 = J. Verpeaux, «Contribution a letude de l'administration byzantine: *ὁ μεσάζων*», εἰς *BSI* 16 (1955), σσ. 270-296.
- Wallace 1952 = W. P. Wallace, «The Spartan Invasion of Attica in 431 B.C.», εἰς *Studies in Honour of Gilbert Norwood* (έκδ. Mary E. White), (The Phoenix, Journal of the Classical Association of Canada, Supplementary Volume 1), (University of Toronto Press 1952), σσ. 103-129.
- Wilson 1971 = N. G. Wilson, «Two Notes on Byzantine Scholarship», εἰς *GRBS* 12 (1971), σσ. 557-560.
- Wilson 2007 = N. G. Wilson, *Aristophanis Fabulae*, vols. I-II, (Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis), (Oxonii 2007).
- Wright 1922 = W. C. Wright, *Philostratus and Eunapius, The Lives of the Sophists*, (Loeb Classical Library), (London-New York 1922).
- Zatta 2011= Claudia Zatta, «Conflict, People, and City-Space: Some Exempla from Thucydides' *History*» εἰς *Classical Antiquity* 30.2 (2011), σσ. 318-350.

ILIAS NESSERIS

e-mail: iliasnesseris@yahoo.gr

JOHN APOKAUKOS, THE DEVASTATION OF ACHARNAI
AND SYNESIUS OF KYRENE

ABSTRACT

The scholarship and erudition of John Apokaukos (1153/1160 - before April 1235), bishop of Naupaktos, are evident from the creative integration into his writings of a large number of references to and passages borrowed from ancient Greek and Christian authors alike. One of the most prominent ancient Greek authorities that influenced Apokaukos was Thucydides, which was quite reasonable given the high esteem his work enjoyed throughout the Hellenistic and Byzantine period and its nearly perpetual presence in school curriculum. It has to be stated though that not all the instances that have been hitherto recognised as references to the ancient Athenian historian, or at least as thucydidean echoes, can be credited as such. Exactly this is the case of a very interesting passage in a letter of Apokaukos to Nikephoros Gorianites, *mesazon* of the ruler of Epiros Theodore Doukas Komnenos (1215-1230), which was considered by the editor of the letter Sophrone Petrides as an allusion to the devastation of Acharnae by the Spartan king Archidamos in 431 B.C. (Thuc., II.19). Kosmas Lambropoulos many decades later followed Petrides in that respect considering too the passage a clear reference to Thucydides. As a matter of fact the total lack of any textual similarities between the relevant passages of Thucydides and Apokaukos, or any other obvious connection for that matter, seems to point out that the learned bishop alludes to another author altogether. In the present article we have been able to prove that this author can be non other than the renowned Synesios, bishop of Kyrene (4th/5th c. A.D.). The passage of Apokaukos is almost identical with a passage of the latter's satirical work *Eulogy of Baldness* (*Φαλάκρας Έγκώμιον*) in terms of wording, while the quotation is also used in a very similar fashion, since in both cases there is inherent an element of comparison. Indeed the respective authors state, as a way of emphasis apparently, that what befell them -hair loss for Synesius, health problems for Apokaukos- was far worse than the destruction of the Athenian landscape. As far as the way in which Apokaukos came to know the work and quote from it, it is argued that a definitive answer cannot be given for the time being on the grounds that the scholar could have easily had access either to a full copy of Synesius' work, which does have a wide manuscript tradition, or an anthology, while the fact that he could have simply quoted by memory cannot be rejected altogether.

Πίν. 1: Adrianus Turnebus (Adrien Turnebe), 1512-12 Ίουνίου 1565*

Καθηγητής στα Πανεπιστήμια τής Τουλούζης και τού Παρισίου, Βασιλικός Διδάσκαλος στο Κολέγιο τής Γαλλίας (*College de France*) (1547-65) και Διευθυντής τού Βασιλικού Τυπογραφείου (1552-56). Ο Turnebus υπήρξε περίφημος φιλόλογος, σχολιαστής, μεταφραστής και εκδότης αρχαίων Έλλήνων και Λατίνων συγγραφέων, όπως ο Αίσχύλος, ο Σοφοκλής, ο Αριστοτέλης, ο Φίλων, ο Θεόφραστος και ο Κικέρων, αλλά και πρώτος εκδότης τού Συνεσίου Κυρήνης.

* [Η φωτογραφία προέρχεται απο το βιβλίο τού Alfred Gudeman, *Imagines Philologorum. 160 Bildnisse aus Zeit von der Renaissance bis zur Gegenwart*, (Leipzig-Berlin 1911), σ. 7. Ή βιβλιογραφία γιά τον Χurnebus είναι έκτεταμένη, βλ. M. Maittaire, *Historia typographorum aliquotparisiensium vitas et libros complectens*, (Londini 1717), σσ. 47-80. A. Gudeman, *Syllabus on the History of Classical Philology*, (Boston 1892), σ. 36. Αναντικατάστατο παραμένει το έργο τού J. E. Sandys, *A History of Classical Scholarship*, I-III, (Cambridge 1908), ίδ. tom. II, σσ. 185-86. U. von Wilamowitz-Moellendorff, *History of Classical Scholarship*, transl. from the German (Teubner Verlag 1921) by A. Harris, ed. with Introduction & Notes by H. Lloyd-Jones, (Baltimore Maryland 1982), σσ. 55-6, 65, 87. Ch. Astruc, "Une lettre autographe d'Adrien Turnebe. Ms. du Supplement grec, n° 1361", *Revue des Etudes Grecques* 58 (1945), σσ. 219-27. Βλ. ακόμη και L. D. Reynolds - N. G. Wilson, *Scribes and Scholars, a Guide to the Transmission of Greek & Latin Literature*, (Oxford 1991³), σσ. 173-74. A. Grafton, *Defenders of the Text: The Traditions of Scholarship in an Age of Science, 1450-1800*, (Harvard 1991), σσ. 148, 154 και 174. Πολύτιμο, τέλος, είναι το σχετικώς πρόσφατο βιογραφικό έργο τού J. Lewis, *Adrien Turnebe (1512-1565): a humanist observed*, (Geneve 1998)].

Δ Ι Ω Ν.

43

ποιών, καὶ τεμμαχοῖσι ᾠδὴ βῆθη ὁ ἴδιος, πῶς ποδαπῶν τε ὄντων ἦν λε-
κτικῶν χωροκλήρων καὶ πλῆστον ἀφ' αὐτῶν, ἐν ἐκείῃ ἣν μάλιστα
παρασημαίνονται ἀνάγκη εἶναι ἵδμεν ἰδῶν, ὥσπερ ἢ ὑπάτη χορδῇ βῆ ῥυθμῶν αὐτῶ
ἡμῶσι αὐτῶν ὡς βόμβου κρουμῶν τὰ ῥυθμῶν.

ΣΥΝΕΣΙΟΥ ΦΑΛΑΚΡΑΣ
ΕΓΚΩΜΙΟΝ.

Ἰωνί τὰ χρυσῶ πῶ γλῶτῃαι ἐποίηθη βι-
βλίον χόμης ἐκώμιον, οὕτω δὲ γὰρ χαλεπὴν,
ὡς ἀνάγκη εἶναι τῶν λόγων φαλακρόν
ἄδρα ἀνεπισημαίνω. (ὡς ἐπισημαίνω γὰρ ὁ λόγος
τῆ φύσεως φύσῃ ἡ ἀπῶντες ἐτέλεστον εἶναι) κα-
λοῖ, ὡς ὁ μέγα μέτρον ἀπείρους συμβάλλ-
λων, αἶς ἡμῶσι εἰ παύων ἢ φύσιν ὡσεὶ ὁσόν.
ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ὄπησις εἶ ὄνηθ' ἢ ῥαγο, καὶ
ἄριζ' ἀπερῶν, μέσθ' αὐτῶν δένδρου πῶ
καρδίῳ· καὶ ἐπειδὴ ὡς εἰσεκαίτο μέτρον ἀνεπισημαίνω, ἢ δὴ ἢ
σῶν δὴ ὡς καὶ πλείους, καὶ ὁ πόλεμος χαλεπὴν ἀνεπισημαίνω καὶ φερε-
μῶσι τῆς καφαλάς, ὅτε δὴ τότε χαλεπὴν ἀνεπισημαίνω ἢ ῥαγο, ἢ ὡς Ἀρ-
χιδαίμου τοῦ ἀδυνατοῦ, ὅτι τῆ δένδροσμία ἦν Ἀχάρων, ἢ ῥαγο τὸ ἀπε-
δείκνυται ὡς ὄπησις τῆς ἀνεπισημαίνω, οἶς ὄπησις χριστῶν ἐστὶν ἀνεπισημαίνω ὅτι
Ἐσώμῃ ἢ πῶσις ἐν ἡ, τίνα μὲν θεῶν, τίνα δὲ δαίμωνων περὶ ἡθρο ἀνεπισημαίνω
ζῆσθ' ἐπεὶ πῶ καὶ ἐπισημαίνω ἢ ῥαγο εἶκώμιον, οὐ καὶ τῶν
αὐτῶν ἦν θεῶν ἀνεπισημαίνω, ἀλλ' ὡς ὅτι καὶ δὴ ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ὁ
ἐλεον γὰρ, ὅτι ποδὸς ἀνεπισημαίνω ἐν τῶ περὶ ἀνεπισημαίνω ἐκείσθ'· καὶ πῶ ἀνεπισημαίνω
ἐγὼ φαυδῶσι τῶσι ῥαγο ἀνεπισημαίνω οὐ δὴ τῶ ἐν τῶσι εἰ τῶσι εἰ ῥαγο ἀνεπισημαίνω ἢ ῥαγο
ἐς ἀνεπισημαίνω ἐγὼ ἀνεπισημαίνω, καὶ τῶ Βῆθεσθ' ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω.
ἀλλὰ καὶ μητρὶ, ἀλλὰ καὶ ἀνεπισημαίνω, φασί, ὅ καὶ τῶ ἀνεπισημαίνω ἢ ῥαγο
μῶσι τῶ ἀνεπισημαίνω ἐδήλωσε δὲ ἢ Παρύσασις Ἀρταξέρξῳ τῆ βασιλεῖα εἶ
Κυδρῶν τῶ καὶ τῶ ἀνεπισημαίνω. ἢ ῥαγο ἀνεπισημαίνω, καὶ μικρὸν ὡς δὲ
ἐπεὶ οὐ καὶ τῶ ἀνεπισημαίνω· ἐπεὶ δὲ ὅ, τῶ ῥαγο ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ἐ-
ποίησε, καὶ ὁ λόγος ἀνεπισημαίνω καὶ ἀνεπισημαίνω τῶ παρῶν, ὅτε δὲ καὶ τῶ μικρὸν ὡς δὲ
εἶσθ' ἢ ἀνεπισημαίνω τῶ ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω
ῥαγο ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω ὁ Δίῳ, καὶ ἐπὶ ἀνεπισημαίνω μῶσι ῥαγο ἀνεπισημαίνω ὡς
ἀνεπισημαίνω ὁ λόγος, οὐδ' ἢ ῥαγο ἀνεπισημαίνω, εἰ τῶ μῶσι ἀνεπισημαίνω ὡς ῥαγο
ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω, ἀλλὰ καὶ ὡς τῶ ὡς ἀνεπισημαίνω ἀνεπισημαίνω,

D 4

Πίν. 2: Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ Ἐγκωμίου ἀπο τὴν ἐκδοση τοῦ Turnebus, Synesii Episcopi Cyrenes... ex bibliotheca regia, (Parisiis 1553)